

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έβδομο τμήμα)

της 9ης Οκτωβρίου 2014*

«Προδικαστική παραπομπή — Ανταγωνισμός — Κρατικές ενισχύσεις — Άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ — Έννοια του όρου “κρατική ενίσχυση” — Φόρος ακίνητης ιδιοκτησίας επί οικοδομημένων και μη ακινήτων — Φορολογική απαλλαγή»

Στην υπόθεση C-522/13,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ που υπέβαλε το Juzgado Contencioso-Administrativo nº 1 de Ferrol (Ισπανία) με απόφαση της 12ης Απριλίου 2013, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο την 1η Οκτωβρίου 2013, στο πλαίσιο της δίκης

Ministerio de Defensa,

Navantia SA

κατά

Concello de Ferrol,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έβδομο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. C. Bonichot, πρόεδρο τμήματος, A. Arabadjiev (εισηγητή) και J. L. da Cruz Vilaça, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο Concello de Ferrol, εκπροσωπούμενος από τους M. Villalba López, ανουέ, και D. Vidal Lorenzo, abogado,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον L. Banciella Rodríguez-Miñón,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους E. Gippini Fournier και B. Stromsky,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο της ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του Ministerio de Defensa (ισπανικού Υπουργείου Άμυνας) και της Navantia SA (στο εξής: Navantia) και, αφετέρου, του Concello de Ferrol (Δήμου του Ferrol), με αντικείμενο την απαλλαγή από τον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας ως προς έκταση γης η χρήση της οποίας παραχωρήθηκε στην προαναφερθείσα επιχείρηση.

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Το βασιλικό διάταγμα 2/2004 περί εγκρίσεως του κωδικοποιημένου κειμένου του νόμου για τα οικονομικά των ΟΤΑ (Real Decreto Legislativo 2/2004 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley Reguladora de las Haciendas Locales), της 5ης Μαρτίου 2004 (BOE αριθ. 59, της 9ης Μαρτίου 2004, σ. 10284), όπως είχε κατά τον χρόνο της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος του 2004), ορίζει τον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας ως «άμεσο και πραγματικό φόρο που βαρύνει την αξία ακινήτων συμφώνως προς τις λεπτομέρειες εφαρμογής που προσδιορίζονται στον παρόντα νόμο».

- 4 Το άρθρο 61, παράγραφος 1, του νόμου του 2004 προβλέπει τα εξής:

«Γενεσιουργό αιτία του φόρου αποτελούν τα ακόλουθα δικαιώματα επί ακινήτων, οικοδομημένων και μη, και επί ακινήτων με ειδικά χαρακτηριστικά:

- a) διοικητική παραχώρηση χρήσεως των ακινήτων αυτών καθεαυτούς ή παραχώρηση δημόσιας υπηρεσίας για την εκπλήρωση της οποίας έχει διατεθεί ακίνητο,
- b) εμπράγματο δικαίωμα επιφάνειας,
- c) εμπράγματο δικαίωμα χρησικτησίας,
- d) το δικαίωμα κυριότητας.»

- 5 Το άρθρο 62 του εν λόγω νόμου, με τίτλο «Απαλλαγές», ορίζει, στην παράγραφο 1, στοιχείο a, τα εξής:

«Απαλλάσσονται τα ακόλουθα ακίνητα:

- a) Τα ακίνητα που ανήκουν στο Δημόσιο, τις Αυτόνομες Κοινότητες ή τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοικήσεως και διατίθενται άμεσα για την προστασία των πολιτών καθώς και τις εκπαιδευτικές και σωφρονιστικές υπηρεσίες, καθώς και τα ακίνητα του Δημοσίου που διατίθενται για την εθνική άμυνα.»

- 6 Το άρθρο 63, παράγραφοι 1 και 2, του νόμου του 2004 ορίζει τα εξής:

«1. Υπόκεινται στον φόρο, τα φυσικά και νομικά πρόσωπα [...] που είναι φορείς του δικαιώματος το οποίο αποτελεί ανά περίπτωση τη γενεσιουργό αιτία του συγκεκριμένου φόρου.

[...]

2. Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου εφαρμόζονται χωρίς επιφύλαξη της ευχέρειας του υποκειμένου στον φόρο να μετακυλίσει τη φορολογική επιβάρυνση, συμφώνως προς τις γενικές ισχύουσες διατάξεις.

Η Διοίκηση και οι φορείς ή οργανισμοί που διαλαμβάνονται στην προηγούμενη παράγραφο μετακυλίου το μέρος του οφειλόμενου φόρου που επιβαρύνει τα πρόσωπα που, μολονότι δεν έχουν την ιδιότητα του υποκειμένου στον φόρο, κάνουν χρήση των περιουσιακών στοιχείων της Διοικήσεως και των προαναφερθέντων φορέων και οργανισμών έναντι αμοιβής. Τα ως άνω πρόσωπα επιβαρύνονται με τη μετακύλιση. Συναφώς, το μετακυλιόμενο ποσό προσδιορίζεται αναλόγως του μέρους της αντικειμενικής αξίας που αντιστοιχεί στη χρησιμοποιούμενη επιφάνεια και στην άμεσα συνδεόμενη με τον οικείο μισθωτή ή παραχωρησιούχο κατασκευή».

Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 7 Η Navantia είναι επιχείρηση το κεφάλαιο της οποίας ανήκει εξ ολοκλήρου στο Ισπανικό Δημόσιο. Η δραστηριότητά της συνίσταται στην κατασκευή και τη συντήρηση πολεμικών πλοίων για το Ισπανικό Δημόσιο και άλλα κράτη, μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτες χώρες, καθώς και στην κατασκευή, επισκευή και συντήρηση διαφόρων προϊόντων για τον ιδιωτικό τομέα, ιδίως στον τομέα της ναυπηγικής και της ενέργειας.
- 8 Η Navantia διαθέτει ναυπηγείο στο έδαφος του Concello de Ferrol, η έκταση του οποίου ανέρχεται σε 932 348 m². Βάσει συμφωνίας που συνήφθη στις 6 Σεπτεμβρίου 2001, το Ισπανικό Δημόσιο έθεσε στη διάθεση της Navantia την έκταση γης που του ανήκει και η οποία αντιστοιχεί στο συγκεκριμένο ναυπηγείο, υπό τη μορφή παραχωρήσεως του δικαιώματος χρήσεως έναντι ενός ευρώ ανά έτος (στο εξής: συμφωνία του 2001).
- 9 Ο φόρος ακίνητης ιδιοκτησίας επί της συγκεκριμένης εκτάσεως γης, το ύψος του οποίου ανέρχεται σε 590 308,77 ευρώ για το 2010, εισπράχθηκε από τον Concello de Ferrol για τα προγενέστερα του 2008 οικονομικά έτη.
- 10 Ως κύριος του εν λόγω ακινήτου και λόγω της παραχωρήσεως στη Navantia απλώς και μόνο του δικαιώματος χρήσεως, υπόχρεος για την καταβολή του φόρου ακίνητης ιδιοκτησίας είναι το Ισπανικό Δημόσιο, συμφώνως προς το άρθρο 61, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου του 2004. Βάσει της συμφωνίας του 2001, το Ισπανικό Δημόσιο μετακυλίζει το ποσό του εν λόγω φόρου στη Navantia, με αποτέλεσμα, να επιβαρύνεται αυτή τελικώς με τον συγκεκριμένο φόρο.
- 11 Για το οικονομικό έτος 2008 και τα μετέπειτα οικονομικά έτη, το Ισπανικό Δημόσιο και η Navantia ζήτησαν από τον Concello de Ferrol να τους χορηγήσει το πλεονέκτημα της φορολογικής απαλλαγής από τον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας για την έκταση γης στην οποία βρίσκεται το ναυπηγείο, βάσει του άρθρου 62, παράγραφος 1, στοιχείο a, του νόμου του 2004, αίτηση που απορρίφθηκε. Κατά της απορριπτικής πράξεως ασκήθηκε προσφυγή ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων και αυτή ακριβώς η ένδικη διαφορά αποτελεί το αντικείμενο της κύριας δίκης.
- 12 Με απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2012, το Tribunal Superior de Justicia de Galicia (Ανώτατο Δικαστήριο της Γαλικίας) αναίρεσε την από 25 Νοεμβρίου 2011 απόφαση του Juzgado Contencioso-Administrativo n° 1 de Ferrol, με την οποία αυτό απέρριψε την προσφυγή της οποίας επελήφθη, καθόσον έκρινε ότι η αιτούμενη φορολογική απαλλαγή έπρεπε να χορηγηθεί. Ως εκ τούτου, η υπόθεση αναπέμφθηκε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

- 13 Το Juzgado Contencioso-Administrativo nº 1 de Ferrol κρίνει ότι το αιτούμενο πλεονέκτημα της φορολογικής απαλλαγής από τον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας ενδέχεται να συνεπάγεται τη χορήγηση στη Navantia κρατικής ενισχύσεως αντίθετης στο άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθόσον η εν λόγω απαλλαγή θα χορηγηθεί με κρατικούς πόρους σε ιδιωτική επιχείρηση ανήκουσα στο Δημόσιο και θα νοθεύσει ή ενδέχεται να νοθεύσει τον ανταγωνισμό.
- 14 Ειδικότερα, κατά το αιτούν δικαστήριο, ως τελικός δικαιούχος της αιτούμενης απαλλαγής, η Navantia θα λάβει επιλεκτικό πλεονέκτημα, στον βαθμό που ο φόρος που καταρχήν την επιβαρύνει —και επιβαρύνει τους ανταγωνιστές της στον ιδιωτικό τομέα— θα μειωθεί μέσω της απώλειας εσόδων για τον Concello de Ferrol. Διά της ενισχύσεως της ανταγωνιστικής θέσεως της Navantia στις σχετικές με τις στρατιωτικές και τις μη στρατιωτικές δραστηριότητές της αγορές, αφενός, ενδέχεται να νοθευτεί ο ανταγωνισμός και, αφετέρου, θα επηρεασθεί το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.
- 15 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Juzgado Contencioso-Administrativo nº 1 de Ferrol αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το εξής προδικαστικό ερώτημα:

«Συνάδει με το [άρθρο 107 ΣΛΕΕ] η παρεχόμενη στη [Navantia] απαλλαγή από τον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας; Συνάδει με το [άρθρο 107 ΣΛΕΕ] το γεγονός ότι ένα κράτος μέλος [Βασίλειο της Ισπανίας] μπορεί να προβλέπει φορολογική απαλλαγή ως προς έκταση γης [...] που του ανήκει και τη χρήση της οποίας έχει παραχωρήσει σε ιδιωτική επιχείρηση το κεφάλαιο της οποίας κατέχει εξ ολοκλήρου το κράτος [...] και από την οποία η εν λόγω επιχείρηση προσφέρει αγαθά και παρέχει υπηρεσίες που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 16 Με το προδικαστικό του ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι συνιστά απαγορευμένη δύναμη της διατάξεως αυτής κρατική ενίσχυση η απαλλαγή από φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας ως προς έκταση γης που ανήκει στο Δημόσιο και η χρήση της οποίας έχει παραχωρηθεί σε ιδιωτική επιχείρηση το κεφάλαιο της οποίας κατέχει εξ ολοκλήρου το Δημόσιο και από την οποία η εν λόγω επιχείρηση προσφέρει αγαθά και παρέχει υπηρεσίες που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών σε αγορές ανοικτές στον ανταγωνισμό.
- 17 Επισημαίνεται, καταρχάς, ότι δεν υποβλήθηκε στο Δικαστήριο το ζήτημα της συμβατότητας με το άρθρο 108, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, της θέσεως εκτάσεως γης στη διάθεση ιδιωτικής επιχειρήσεως από κράτος μέλος έναντι συμβολικού τιμήματος.
- 18 Όσον αφορά το προδικαστικό ερώτημα, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, πλην των εξαιρέσεων που προβλέπει η Συνθήκη, ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασύμβατες με την εσωτερική αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές.
- 19 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για τον χαρακτηρισμό μέτρου ως «κρατικής ενισχύσεως», κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ απαιτείται να πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις που τάσσει η διάταξη αυτή (απόφαση Επιτροπή κατά Deutsche Post, C-399/08 P, EU:C:2010:481, σκέψη 38 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 20 Συνεπώς, προκειμένου εθνικό μέτρο να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, πρέπει, πρώτον, να πρόκειται για παρέμβαση εκ μέρους του κράτους ή μέσω κρατικών πόρων, δεύτερον, η παρέμβαση αυτή πρέπει να μπορεί να επηρεάσει το

εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, τρίτον, πρέπει να χορηγεί πλεονέκτημα στον δικαιούχο και, τέταρτον, πρέπει να νοθεύει ή να απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό (απόφαση Επιτροπή κατά Deutsche Post, EU:C:2010:481, σκέψη 39 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 21 Επιβάλλεται η εξέταση να αρχίσει από την τρίτη προϋπόθεση, κατά την οποία το επίμαχο μέτρο πρέπει να χορηγεί πλεονέκτημα στον δικαιούχο. Υπενθυμίζεται, συναφώς, ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ως κρατικές ενισχύσεις θεωρούνται παρεμβάσεις οι οποίες, υπό οποιαδήποτε μορφή, είναι ικανές να ευνοούν άμεσα ή έμμεσα επιχειρήσεις ή που πρέπει να θεωρούνται οικονομικό πλεονέκτημα που η ωφελούμενη επιχείρηση δεν θα είχε υπό ομαλές συνθήκες αγοράς (απόφαση Επιτροπή κατά Deutsche Post, EU:C:2010:481, σκέψη 40 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 22 Συνεπώς, θεωρούνται κρατικές ενισχύσεις και οι παρεμβάσεις εκείνες οι οποίες, ανεξαρτήτως μορφής, ελαφρύνουν τις επιβαρύνσεις που κανονικώς βαρύνουν τον προϋπολογισμό μιας επιχειρήσεως και, κατά συνέπεια, χωρίς να είναι επιδοτήσεις υπό τη στενή έννοια του όρου, είναι της ίδιας φύσεως ή έχουν ίδια αποτελέσματα (απόφαση Bouygues και Bouygues Télécom κατά Επιτροπής κ.λπ. και Επιτροπή κατά Γαλλίας κ.λπ., C-399/10 P και C-401/10 P, EU:C:2013:175, σκέψη 101).
- 23 Εκ των προαναφερθέντων συνάγεται ότι μέτρο διά του οποίου οι δημόσιες αρχές επιφυλάσσουν σε ορισμένες επιχειρήσεις ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση και το οποίο, μολονότι δεν συνεπάγεται μεταφορά κρατικών πόρων, περιάγει τους δικαιούχους σε ευνοϊκότερη οικονομική κατάσταση σε σχέση με τους λοιπούς φορολογουμένους, συνιστά κρατική ενίσχυση, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Αντιθέτως, τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από μέτρο γενικής ισχύος, το οποίο εφαρμόζεται αδιακρίτως σε όλους τους επιχειρηματίες, δεν συνιστούν κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 107 ΣΛΕΕ (απόφαση P, C-6/12, EU:C:2013:525, σκέψη 18 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 24 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία, αφενός, η Navantia υποχρεούται, βάσει της συμφωνίας του 2001, να επιστρέψει στο Ισπανικό Δημόσιο τον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας που οφείλεται στον Concello de Ferrol, συμφώνως προς τα άρθρα 60 και 61 του νόμου του 2004, για την έκταση γης της οποίας η χρήση τής έχει παραχωρηθεί και στην οποία βρίσκεται το ναυπηγείο της και, αφετέρου, η επίμαχη φορολογική απαλλαγή, την οποία προβλέπει το άρθρο 62 του ίδιου νόμου, συνεπάγεται ότι ούτε το Ισπανικό Δημόσιο καταβάλλει φόρο στον Concello de Ferrol και, κατά συνέπεια, ούτε η Navantia καταβάλλει φόρο στο Ισπανικό Δημόσιο.
- 25 Επιπλέον, δεν αμφισβητείται ότι, κατά το άρθρο 61, παράγραφος 1, του νόμου του 2004, οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε ιδιωτική ή δημόσια έκταση γης και πληρούν τις απαιτούμενες στη διάταξη αυτή προϋποθέσεις υπόκεινται στον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας. Ο Concello de Ferrol υποστηρίζει, συναφώς, ότι όλες σχεδόν οι επιχειρήσεις πληρούν μία από τις εν λόγω προϋποθέσεις και ότι μόνον ο ιδιαίτερος μηχανισμός της παραχωρήσεως της χρήσεως, τον οποίο προβλέπει η συμφωνία του 2001, καθιστά δυνατή την αποφυγή του χαρακτηρισμού της Navantia ως υποκείμενης στον φόρο.
- 26 Εξάλλου, όπως διευκρίνισε ο Concello de Ferrol, από το άρθρο 63, παράγραφος 2, του εν λόγω νόμου προκύπτει ότι, στις ιδιόμορφες περιπτώσεις, όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, στις οποίες η χρήση εκτάσεως γης δεν συνοδεύεται από ένα από τα δικαιώματα που αποτελούν τη γενεσιουργό αιτία του φόρου ακίνητης ιδιοκτησίας, το Ισπανικό Δημόσιο υποχρεούται νομικώς να μετακυλίσει τον εν λόγω φόρο στον χρήστη της εκτάσεως γης και η συμφωνία του 2001 πληροί τη συγκεκριμένη νομική υποχρέωση.
- 27 Υπό αυτές τις περιστάσεις, πρέπει να θεωρηθεί ότι ο φόρος ακίνητης ιδιοκτησίας συνιστά φόρο τον οποίο οφείλει κανονικά να καταβάλει η Navantia και ότι η απαλλαγή της οποίας αυτή τυγχάνει έχει ως αποτέλεσμα την άμεση ελάφρυνση, χωρίς να απαιτείται καμία άλλη παρέμβαση, των φυσιολογικών επιβαρύνσεων του προϋπολογισμού επιχειρήσεως ευρισκόμενης σε παρεμφερή κατάσταση. Κατά συνέπεια, τέτοιου είδους φορολογική απαλλαγή παρέχει οικονομικό πλεονέκτημα στη Navantia.

- 28 Μολονότι η Ισπανική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι, κατά το άρθρο 62, παράγραφος 1, στοιχείο α, του νόμου του 2004, η προβλεπόμενη στη διάταξη αυτή απαλλαγή δεν εισήχθη προς όφελος επιχειρήσεων όπως η Navantia, αλλά αποκλειστικώς προς όφελος του Ισπανικού Δημοσίου ως υπόχρεου καταβολής του φόρου ακίνητης ιδιοκτησίας, και οι επιδιωκόμενοι με αυτή σκοποί σχετίζονται με εκτιμήσεις συναρτώμενες προς τη δημόσια άμυνα, ωστόσο, υπενθυμίζεται ότι οι λόγοι στους οποίους στηρίζεται ένα μέτρο ενισχύσεως δεν αρκούν για να μη χαρακτηριστεί εκ προοιμίου το μέτρο αυτό ως «ενίσχυση», κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθόσον το συγκεκριμένο άρθρο δεν διακρίνει ανάλογα με τους λόγους ή τους σκοπούς των κρατικών παρεμβάσεων, αλλά τους προσδιορίζει σύμφωνα με τις επιδράσεις τους (αποφάσεις Comitato «Venezia vuole vivere» κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-71/09 P, C-73/09 P και C-76/09 P, EU:C:2011:368, σκέψη 94, καθώς και Επιτροπή κατά EDF, C-124/10 P, EU:C:2012:318, σκέψη 77 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 29 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 24 έως 26 της παρούσας αποφάσεως, δυνάμει των άρθρων 62, παράγραφος 1, στοιχείο α, και 63, παράγραφος 2, του νόμου του 2004, καθώς και κατ' εφαρμογήν της συμφωνίας του 2001, η απαλλαγή από τον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας έχει, κατά τα φαινόμενα, ως αποτέλεσμα την άμεση ελάφρυνση, χωρίς να απαιτείται καμία άλλη παρέμβαση, των επιβαρύνσεων που, ελλείψει τέτοιας απαλλαγής, βαρύνουν τον προϋπολογισμό της Navantia.
- 30 Στον βαθμό που η Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τέτοιου είδους απαλλαγή πρέπει να θεωρηθεί ως αντιπαροχή για τις υπηρεσίες που παρέχει η Navantia προς εκπλήρωση υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας, με αποτέλεσμα το μέτρο αυτό να μην ενέχει πλεονέκτημα για τη συγκεκριμένη επιχείρηση, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ουδόλως προκύπτει από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία η ύπαρξη δεσμού μεταξύ, αφενός, της απαλλαγής αυτής και, αφετέρου, των ενδεχόμενων υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος που παρέχει η Navantia.
- 31 Υπό αυτές τις συνθήκες, πρέπει να θεωρηθεί ότι η απαλλαγή από τον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας παρέχει οικονομικό πλεονέκτημα στη Navantia.
- 32 Επιπλέον, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 107 ΣΛΕΕ απαγορεύει τις ενισχύσεις «που συνεπάγονται την ευνοϊκή μεταχείριση ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής», ήτοι τις ενισχύσεις επιλεκτικής εφαρμογής (απόφαση P, EU:C:2013:525, σκέψη 17).
- 33 Επομένως, μολονότι μέτρο διά του οποίου οι δημόσιες αρχές επιφυλάσσουν σε ορισμένες επιχειρήσεις ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση και το οποίο, μολονότι δεν συνεπάγεται μεταφορά κρατικών πόρων, περιάγει τους δικαιούχους σε ευνοϊκότερη οικονομική κατάσταση σε σχέση με τους λοιπούς φορολογουμένους, συνιστά κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, δεν ισχύει το ίδιο για τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από μέτρο γενικής ισχύος, που εφαρμόζεται αδιακρίτως σε όλους τους επιχειρηματίες, τα οποία δεν συνιστούν κρατική ενίσχυση κατά την έννοια της ίδιας διατάξεως (απόφαση P, EU:C:2013:525, σκέψη 18).
- 34 Συναφώς, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ επιτάσσει να καθορίζεται αν, στο πλαίσιο ενός δεδομένου νομικού καθεστώτος, κρατικό μέτρο είναι ικανό να ευνοήσει «ορισμένες επιχειρήσεις ή ορισμένους κλάδους παραγωγής» σε σχέση με άλλους, οι οποίοι τελούν, όσον αφορά τον σκοπό που επιδιώκει το εν λόγω καθεστώς, σε παρεμφερή πραγματική και νομική κατάσταση (απόφαση Πορτογαλία κατά Επιτροπής, C-88/03, EU:C:2006:511, σκέψη 54 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 35 Κατά συνέπεια, ο χαρακτηρισμός ενός φορολογικού μέτρου ως «επιλεκτικού» προϋποθέτει, πρώτον, τον εκ των προτέρων προσδιορισμό και έλεγχο του κοινού ή «κανονικού» φορολογικού συστήματος που εφαρμόζεται στο οικείο κράτος μέλος. Δεύτερον, ο ενδεχομένως επιλεκτικός χαρακτήρας του πλεονεκτήματος που χορηγείται με το επίμαχο φορολογικό μέτρο πρέπει να εξετάζεται και να στοιχειοθετείται σε σχέση με το προμνησθέν κοινό ή το «κανονικό» φορολογικό καθεστώς, και πρέπει επίσης να αποδεικνύεται ότι το εν λόγω μέτρο παρεκκλίνει από το κοινό αυτό σύστημα, καθόσον

εισάγει διαφοροποιήσεις μεταξύ όσων επιχειρηματιών βρίσκονται, από απόψεως του σκοπού του φορολογικού συστήματος του οικείου κράτους μέλους, σε συγκρίσιμη πραγματική και νομική κατάσταση (απόφαση *Paint Graphos* κ.λπ., C-78/08 έως C-80/08, EU:C:2011:550, σκέψη 49).

- 36 Συναφώς, από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει, αφενός, ότι, κατά τα άρθρα 60 έως 63 του νόμου του 2004, οποιαδήποτε κατοχή ή χρήση ακινήτου συνεπάγεται καταρχήν υποχρέωση καταβολής του φόρου ακίνητης ιδιοκτησίας. Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το καθεστώς του συγκεκριμένου φόρου αποτελεί το νομικό καθεστώς αναφοράς προς τον σκοπό εκτιμήσεως του επιλεκτικού ή μη χαρακτήρα του επίμαχου μέτρου.
- 37 Αφετέρου, έχει ήδη επισημανθεί ότι, κατά παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα που αναφέρθηκε στην προηγούμενη σκέψη, η χρήση της εκτάσεως γης στην οποία βρίσκεται το ναυπηγείο της Navantia απαλλάσσεται από τον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας, κατ' εφαρμογή της επίμαχης απαλλαγής και δυνάμει της συμφωνίας του 2001, καθόσον η συμφωνία αυτή προβλέπει την παραχώρηση στη συγκεκριμένη επιχείρηση αποκλειστικώς και μόνο του δικαιώματος χρήσεως της συγκεκριμένης εκτάσεως γης.
- 38 Επομένως, πρέπει να προσδιορισθεί αν φορολογική απαλλαγή όπως η επίμαχη μπορεί να ευνοήσει τη Navantia σε σύγκριση με άλλες επιχειρήσεις οι οποίες βρίσκονται σε παρόμοια πραγματική και νομική κατάσταση λαμβανομένου υπόψη του επιδιωκόμενου από το Ισπανικό καθεστώς φόρου ακίνητης ιδιοκτησίας, ήτοι τη φορολόγηση της κατοχής ή της χρήσεως ακινήτου.
- 39 Συναφώς, όπως προκύπτει από τη δικογραφία, η απαλλαγή ακινήτων του Δημοσίου «που διατίθενται για την εθνική άμυνα», την οποία προβλέπει το άρθρο 62, παράγραφος 1, στοιχείο α, του νόμου του 2004, μπορεί να τύχει εφαρμογής στο σύνολο των δραστηριοτήτων επιχειρήσεως όπως η Navantia, χωρίς να απαιτείται να διακριθούν οι δραστηριότητες που έχουν στρατιωτικό χαρακτήρα από εκείνες που δεν έχουν, κάτι που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.
- 40 Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ότι βρίσκονται σε παρόμοια πραγματική και νομική κατάσταση με τη Navantia, από την άποψη του σκοπού της φορολόγησεως της κατοχής ή της χρήσεως ακινήτου, όχι μόνον οι επιχειρήσεις που κατέχουν ή χρησιμοποιούν εκτάσεις γης για σκοπούς εν μέρει σχετιζόμενους με την εθνική άμυνα, αλλά και οι επιχειρήσεις που κατέχουν ή χρησιμοποιούν εκτάσεις γης αποκλειστικώς για μη στρατιωτικούς σκοπούς.
- 41 Επομένως, είναι προφανές ότι, σε σύγκριση με τη δεύτερη κατηγορία επιχειρήσεων, η Navantia τυγχάνει, όσον αφορά τις μη στρατιωτικές της δραστηριότητες, φορολογικού πλεονεκτήματος, το οποίο δεν μπορούν να διεκδικήσουν άλλες επιχειρήσεις οι οποίες βρίσκονται σε παρόμοια πραγματική και νομική κατάσταση. Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ότι το εξεταζόμενο φορολογικό πλεονέκτημα είναι *a priori* επιλεκτικό.
- 42 Εντούτοις, κατά πάγια νομολογία, η έννοια της κρατικής ενισχύσεως δεν αφορά τα κρατικά μέτρα που εισάγουν διαφοροποίηση μεταξύ των επιχειρήσεων και είναι, επομένως, εκ πρώτης όψεως επιλεκτικά, όταν η διαφοροποίηση αυτή προκύπτει από τη φύση ή την όλη οικονομία του συστήματος επιβαρύνσεων στο οποίο εντάσσονται (απόφαση Πορτογαλία κατά Επιτροπής, EU:C:2006:511, σκέψεις 52 και 80 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 43 Μέτρο που συνιστά εξαίρεση από την εφαρμογή του γενικού φορολογικού συστήματος μπορεί να δικαιολογείται από τη φύση και την όλη οικονομία του φορολογικού συστήματος αν το οικείο κράτος μέλος μπορεί να αποδείξει ότι το μέτρο αυτό απορρέει ευθέως από τις θεμελιώδεις ή κατευθυντήριες αρχές του φορολογικού του συστήματος. Συναφώς, πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ, αφενός, των σκοπών τους οποίους έχει οριστεί να υπηρετεί ένα ειδικό φορολογικό καθεστώς και οι οποίοι είναι εξωγενείς ως προς το σύστημα αυτό και, αφετέρου, των μηχανισμών που είναι συμφυείς με το ίδιο το φορολογικό σύστημα και οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την επίτευξη των σκοπών αυτών (απόφαση Πορτογαλία κατά Επιτροπής, EU:C:2006:511, σκέψη 81).

- 44 Εν προκειμένω, από τα στοιχεία που απεστάλησαν στο Δικαστήριο δεν προκύπτει ότι η Ισπανική Κυβέρνηση επικαλέσθηκε κάποιο επιχειρήμα δυνάμενο να αποδείξει είτε ότι η φορολογική απαλλαγή απορρέει ευθέως από τις θεμελιώδεις ή κατευθυντήριες γραμμές του φορολογικού συστήματος του συγκεκριμένου κράτους μέλους είτε ότι είναι αναγκαία για τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα του εν λόγω φορολογικού συστήματος. Επιπλέον, όπως επισήμανε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είναι προφανές ότι η απαλλαγή ακινήτων του Δημοσίου που διατίθενται για την εθνική άμυνα δεν συνδέεται άμεσα με τους επιδιωκόμενους από τον φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας σκοπούς. Εντούτοις, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει, υπό το πρίσμα όλων των κρίσιμων στοιχείων της ένδικης διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, αν υπάρχει ενδεχομένως κάποιος δικαιολογητικός λόγος.
- 45 Λαμβανομένων υπόψη των προαναφερθέντων πρέπει να θεωρηθεί ότι, εν προκειμένω, ενδέχεται να πληρούται η τρίτη προϋπόθεση περί υπάρξεως οικονομικού πλεονεκτήματος υπέρ του δικαιούχου του αιτούμενου μέτρου απαλλαγής.
- 46 Δεύτερον, όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση περί παρεμβάσεως εκ μέρους του κράτους ή μέσω δημοσίων πόρων, υπενθυμίζεται ότι μόνο τα πλεονεκτήματα που παρέχονται άμεσα ή έμμεσα με κρατικούς πόρους ή αποτελούν πρόσθετη επιβάρυνση για το Δημόσιο πρέπει να θεωρούνται ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, όπως προκύπτει από το ίδιο το γράμμα της συγκεκριμένης διατάξεως και τους διαδικαστικούς κανόνες που καθιερώνει το άρθρο 108 ΣΛΕΕ, τα πλεονεκτήματα που παρέχονται με άλλους τρόπους και όχι από κρατικούς πόρους δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των προαναφερθεισών διατάξεων (απόφαση *Bouygues και Bouygues Télécom κατά Επιτροπής κ.λπ. και Επιτροπή κατά Γαλλίας κ.λπ.*, EU:C:2013:175, σκέψη 99 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 47 Κατά συνέπεια, πρέπει να εξακριβωθεί αν υπάρχει αρκούντως άμεση σχέση μεταξύ, αφενός, του πλεονεκτήματος που χορηγήθηκε στον δικαιούχο και, αφετέρου, της μείωσης των κρατικών πόρων ή, έστω, αρκούντως συγκεκριμένου κινδύνου επιβαρύνσεως των πόρων αυτών (βλ., επ' αυτού, απόφαση *Bouygues και Bouygues Télécom κατά Επιτροπής κ.λπ. και Επιτροπή κατά Γαλλίας κ.λπ.*, EU:C:2013:175, σκέψη 109).
- 48 Συναφώς, αφενός, δεν αμφισβητείται ότι η αιτούμενη φορολογική απαλλαγή θεσπίστηκε από το Ισπανικό Δημόσιο και ότι, επομένως, συνιστά παρέμβαση αυτού. Αφετέρου, η απαλλαγή από επιβάρυνση που φυσιολογικά θα έπρεπε να βαρύνει τον προϋπολογισμό της Navantia, η οποία απορρέει από τη συγκεκριμένη απαλλαγή, συνεπάγεται χωρίς αμφιβολία μείωση του προϋπολογισμού του Concello de Ferrol.
- 49 Υπό αυτές τις συνθήκες, η προϋπόθεση περί παρεμβάσεως εκ μέρους του κράτους ή μέσω δημοσίων πόρων μπορεί να θεωρείται ότι πληρούται, κάτι που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.
- 50 Η διαπίστωση αυτή δεν αναιρείται από την επιχειρηματολογία της Ισπανικής Κυβερνήσεως η οποία βασίζεται στις αποφάσεις *Streekgewest* (C-174/02, EU:C:2005:10) καθώς και *Distribution Casino France* κ.λπ. (C-266/04 έως C-270/04, C-276/04 και C-321/04 έως C-325/04, EU:C:2005:657). Ειδικότερα, η νομολογία αυτή στερείται λυσιτέλειας όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, καθόσον αφορά φόρο ο οποίος αποτελεί αναπόσπαστο μέρος μέτρου ενισχύσεως και συνιστά, ως εκ τούτου, ο ίδιος ενίσχυση, περίπτωση που διαφέρει από την επίμαχη εν προκειμένω. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, επ' ουδενί προβάλλεται ότι ο φόρος ακίνητης ιδιοκτησίας συνιστά αυτός καθεαυτόν μέτρο ενισχύσεως, αλλά απλώς και μόνον ότι η απαλλαγή από αυτόν συνεπάγεται, εν προκειμένω, τη χορήγηση ενισχύσεως στη Navantia.
- 51 Τρίτον, όσον αφορά τη δεύτερη και την τέταρτη προϋπόθεση περί επηρεασμού του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών και νοθεύσεως του ανταγωνισμού λόγω της επίμαχης φορολογικής απαλλαγής, υπενθυμίζεται ότι, για τον χαρακτηρισμό ενός εθνικού μέτρου ως κρατικής ενισχύσεως, απαιτείται να εξεταστεί μόνον αν οι ενισχύσεις δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και

να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό και όχι αν οι ενισχύσεις αυτές έχουν πραγματικές επιπτώσεις στο ενδοκοινοτικό εμπόριο και στρεβλώνουν όντως τον ανταγωνισμό (απόφαση Libert κ.λπ., C-197/11 και C-203/11, EU:C:2013:288, σκέψη 76 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 52 Ειδικότερα, όταν χρηματοδοτική ενίσχυση χορηγηθείσα από κράτος μέλος καθιστά ισχυρότερη τη θέση μιας επιχειρήσεως σε σχέση με άλλες επιχειρήσεις που την ανταγωνίζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο, πρέπει να θεωρείται ότι οι επιχειρήσεις αυτές επηρεάζονται από την ενίσχυση (απόφαση Libert κ.λπ., EU:C:2013:288, σκέψη 77 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 53 Εν προκειμένω, ο τομέας της ναυπηγικής συνιστά αδιαμφισβήτητα αγορά ανοικτή στον ανταγωνισμό και το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, στην οποία, επομένως, η Navantia τελεί σε σχέση ανταγωνισμού με άλλες επιχειρήσεις. Επιπλέον, όπως προκύπτει από τις παρεχόμενες στη διάταξη περί παραπομπής διευκρινίσεις, τούτο ισχύει όχι μόνο όσον αφορά τις μη στρατιωτικές δραστηριότητες της επιχειρήσεως, αλλά και τις δραστηριότητές της στον στρατιωτικό τομέα.
- 54 Υπ' αυτές τις συνθήκες, η αιτούμενη φορολογική απαλλαγή ενδέχεται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και να νοθεύσει τον ανταγωνισμό, κάτι που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.
- 55 Επομένως, οι τέσσερις προϋποθέσεις που εκτέθηκαν στη σκέψη 19 της παρούσας αποφάσεως ενδέχεται να πληρούνται εν προκειμένω. Εντούτοις, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει αν, από το σύνολο των κρίσιμων στοιχείων της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, αξιολογούμενων υπό το πρίσμα της ερμηνείας που παρέχει το Δικαστήριο, η εν λόγω φορολογική απαλλαγή μπορεί να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 56 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι ενδέχεται να συνιστά απαγορευμένη δύναμη της διατάξεως αυτής κρατική ενίσχυση η απαλλαγή από φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας ως προς έκταση γης που ανήκει στο Δημόσιο και η χρήση της οποίας έχει παραχωρηθεί σε ιδιωτική επιχείρηση το κεφάλαιο της οποίας κατέχει εξ ολοκλήρου το Δημόσιο και από την οποία η εν λόγω επιχείρηση προσφέρει αγαθά και παρέχει υπηρεσίες που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών σε αγορές ανοικτές στον ανταγωνισμό. Εντούτοις, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει αν, από το σύνολο των κρίσιμων στοιχείων της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, αξιολογούμενων υπό το πρίσμα της ερμηνείας που παρέχει το Δικαστήριο, η εν λόγω φορολογική απαλλαγή μπορεί να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 57 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόμπου που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έβδομο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι ενδέχεται να συνιστά απαγορευμένη δύναμη της διατάξεως αυτής κρατική ενίσχυση η απαλλαγή από φόρο ακίνητης ιδιοκτησίας ως προς έκταση γης που ανήκει στο Δημόσιο και η χρήση της οποίας έχει παραχωρηθεί σε ιδιωτική επιχείρηση το κεφάλαιο της οποίας κατέχει εξ ολοκλήρου το Δημόσιο και από την οποία η εν λόγω επιχείρηση προσφέρει αγαθά και παρέχει υπηρεσίες που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών σε αγορές ανοικτές στον ανταγωνισμό. Εντούτοις, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει αν, από το σύνολο των κρίσιμων

στοιχείων της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, αξιολογούμενων υπό το πρίσμα της ερμηνείας που παρέχει το Δικαστήριο, η εν λόγω φορολογική απαλλαγή μπορεί να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

(υπογραφές)